

Viite: oikeusministeriön lausuntopyyntö asiassa VN/11810/2021

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n 4 momentin muuttamisesta

Oikeusministeriö on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n 4 momentin muuttamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) kiittää mahdollisuudesta lausua ja lausuu luonnoksesta hallituksen esitykseksi seuraavaa.

Vankeuslain 2 luvun 1 §

Pykälään ehdotetaan uutta sääntelyä, jonka mukaan vankilaan ottamista voidaan rajoittaa normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, jos rajoittaminen on perusteltua sen varmistamiseksi, että vankeuden täytäntöönpano on vankeuslain 1 luvun 3 §:n 2 momentissa edellytetyllä tavalla turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille.

Pykälää koskevissa perusteluissa todetaan, että ”Säännökset mahdollistaisivat sen, ettei uusia vankeja oteta vankilaan normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Sääntely koskisi siten paitsi yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämistä myös muita vakavia yhteiskunnallisia häiriötilanteita. Tällaisia häiriötilanteita voisivat olla esimerkiksi sota, erilaiset suuronnettomuudet, vakavat epidemiat tai muut 25 vastaavanlaiset tilanteet. Sääntelyn soveltamisalan olisi perusteltua kattaa erilaiset häiriötilanteet, koska monilla häiriötilanteilla voi olla vakavia vaikutuksia vankiloiden toimintaan” (s. 23–25).

STM ehdottaa harkittavaksi, että perusteluissa käytetään termin ”vakavat epidemiat” sijaan termiä ”poikkeukselliset epidemiat”. Näin terminologia olisi linjassa tartuntatautilain (1227/2016) kanssa. Tartuntatautilain 3 §:n 7 kohdan mukaan poikkeuksellisella epidemialla tarkoitetaan Maailman terveysjärjestön julistamaa pandemiaa sekä muuta tartuntatautiepidemiaa, joka aiheuttaa merkittävän uhan kansanterveydelle ja terveydenhuollon palvelujen riittävyydelle. Muutoksen tekemisen tarkoituksenmukaisuus riippuu toki siitä, kuinka korkealle oikeusministeriö haluaa nostaa mainitun pykälän soveltamiskynnyksen. STM:n käsityksen mukaan ainakin poikkeusolojen aikana on kyse tartuntatautilain mukaisesta poikkeuksellisesta epidemiasta, mutta ehdotetuissa pykälissä käytetty käsite ”normaaliolojen vakava häiriötilanne” jättää enemmän tulkinnanvaraa.

Vankeuslain 5 luku 5 §/ tutkintavankeuslain 3 luku 2 b §

Vankeuslain 5 luvun 5 §:n momenttia ja tutkintavankeuslain 3 luvun 2 b §:n 2 momenttia ehdotetaan täydennettävän siten, että säännöksen mukaan varmuusosastolle sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Säännös on STM:n näkemyksen mukaan perusteltu. STM ehdottaa harkittavaksi, tulisiko viittausta täsmentää siten, että selviää, että mitä lääkäriä tai muuta terveydenhuollon ammattihenkilöä pykälässä tarkoitetaan. STM olettaa, että ensisijaisesti tarkoitetaan Vankiterveydenhuollon yksikössä työskentelevää lääkäriä tai muuta ammattihenkilöä. Pykälää on mahdollista tulkita ainakin vankeuslain osalta siten, että lainkohdassa voidaan tarkoittaa myös sellaista lääkäriä tai muuta ammattihenkilöä, jolta vanki saa terveydenhuoltoa vankeuslain 10 luvun 8 §:n nojalla.

Vaihtoehtoisesti asiasta voisi olla maininta perusteluissa.

Pykälän ja sen perustelujen perusteella ei myöskään ole täysin selvää, mitkä ovat lääkärin tai muun ammattihenkilön velvoitteet ilmoituksen saatuaan, joskin oletettavasti tämä liittyy seuraavassa virkkeessä olevaan veloitteeseen seurata vangin terveydentilaa.

STM toteaa, ettei perusteluissa ole otettu kantaa siihen, että millainen terveydenhuollon ammattihenkilö (sairaanhoitaja, entä lähi- ja perushoitajat, muut?) katsotaan olevan pätevä ottamaan ilmoituksen vastaan. Tämä linkittyy kysymykseen siitä, mitkä ammattihenkilön velvoitteet ovat. Pyydämme oikeusministeriötä ottamaan tässä asiassa vielä yhteyttä STM:ään.

Vankeuslain 8 luku uusi 10 a §

Sijoittaminen lastensuojelulaitokseen

Voimassa olevassa vankeuslaissa (8 luku 9 §) ei ole nimenomaista mainintaa mahdollisuudesta sijoittaa alaikäinen vankeusvanki lastensuojelulaitokseen. Myöskään lastensuojelulaissa (417/2007) ei asiasta säädetä. Kuten esityksessäkin on todettu, yksittäisissä tapauksissa alaikäisiä vankeusvankien sijoituksia on kuitenkin tehty lastensuojelulaitoksiin.

STM on vastannut 18.1.2024 oikeusministeriön lausuntopyyntöön (VN/6086/2023) koskien alaikäisten vankien sijoittamista lastensuojelulaitokseen. Lausuntopyyntö liittyi oikeusasiamiehen selvityspyyntöön EOAK/1178/2023;24.2.2023. Ministeriö totesi tuolloin näkemyksensä voimassa olevan lain tilanteesta eli sen, että oikeudellisia esteitä ei periaatteessa ole avolaitoskelpoisen vankeusvangin sijoittamiselle lastensuojelulaitokseen silloin, kun lastensuojelulain edellytykset sijaishuoltoon sijoittamiselle täyttyvät, sijoituksen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista, lapselle löytyy sopiva sijaishuoltopaikka ja sijoitus toteutetaan lastensuojelulainsäädännön mukaisesti sekä huolehditaan siitä, että eri viranomaisten toimivallat ovat selkeät. Koska lastensuojelulaissa ei erikseen tunnisteta vankeusvankien sijoittamista tai säädetä lain suhteesta vankeuslainsäädäntöön, STM nosti lausunnossaan esiin eräitä keskeisiä asioita, joita olisi tarkennettava, mikäli alaikäisiä systemaattisemmin sijoitettaisiin lastensuojelulaitokseen. Täsmentämistarpeet koskivat mm. seuraavia: kustannusten jako, sijaishuoltopaikalle asetettavat edellytykset (kysymys sijoitusten mahdollisesta keskittämisestä), lapsiryhmän koolle ja henkilöstön osaamiselle asetettavat vaatimukset sekä yhteistyö rikosseuraamusviranomaisten kanssa. Lisäksi muutostarpeet päätöksenteon ja toimivallan osalta olisi arvioitava samoin kuin huostaanoton ja vapausrangaistuksen päättymisen erilaiset perusteet sekä suhde lastensuojelun jälkihuoltoon. STM katsoi tuolloin, että nykyisen sääntelyn mahdollinen täsmentäminen tulee arvioida lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä, kun tulevan sääntelyn kokonaisuus selviää.

Nyt lausuttavana olevassa esityksessä ehdotetaan, että vankeuslaissa nimenomaisesti säädettäisiin mahdollisuudesta sijoittaa alaikäinen lastensuojelulaitokseen (8 luku uusi 10 a §). Lastensuojelulakiin ei

ehdoteta muutoksia. Vankeuslain 8 luvun 14 §:ssä säädettäisiin päätösvallasta, muun ohella vankilan yksikönpäällikön toimivallasta päättää 10 a §:ssä tarkoitettu sijoittamisesta ulkopuoliseen laitokseen sekä tällaisen sijoituksen peruuttamisesta. Ehdotetun vankeuslain 8 luvun 10 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että sijoitus lastensuojelulaitokseen tulisi valmistella yhdessä lastensuojeluviranomaisten kanssa huomioiden myös lastensuojelulain säännökset. Perusteluissa ei ole tarkemmin avattu, mitä tämä käytännössä tarkoittaisi. Esityksen perusteluissa on ylipäänsä varsin niukasti viittauksia lastensuojeluun, ja vaikutusten arvioinneissa on puutteita erityisesti lapsivaikutusten osalta. Esityksessä ei ole arvioitu myöskään vaikutuksia hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin toimintaan, jotka vastaavat lastensuojelun järjestämisestä ja siitä aiheutuvista kustannuksista. Ulkopuolisen sijoituksen kustannukset on säädetty valtion varoista tapahtuvaksi, mutta tarkempi sääntely kustannusten perinnän osalta puuttuu.

STM katsoo, että esityksessä tulisi selkiyttää lastensuojelulain ja vankeuslain 8 luvun 10 a §:n välistä suhdetta siltä osin, kun kysymys on alaikäisen vangin sijoittamisesta lastensuojelulaitokseen. Jos tarkoituksena on, että lastensuojelulaitokseen ei jatkossakaan voitaisi sijoittaa lasta (myöskään alaikäistä vankeusvankia) ilman lastensuojelulain mukaista päätöstä, tästä olisi hyvä mainita nimenomaisesti esityksessä. Nyt ehdotuksista voi saada sen kuvan, että lastensuojelulaitokseen voitaisiin suoraan vankeuslain mukaisella päätöksellä sijoittaa määräajaksi alaikäinen vankeusvanki, mikäli vankeuslain 8 luvun 10 a §:n 1 momentissa säädetyt ulkopuoliseen laitokseen sijoittamisen edellytykset täyttyvät. Tämä olisi merkittävä muutos nykyiseen sääntelyyn ja lastensuojeluviranomaisten päätöstoimivaltaan sekä lastensuojelulaitosten toimivaltaan ja käytäntöihin.

Ehdotettu sääntely edellyttää joka tapauksessa muutoksia lastensuojelulakiin. Muutokset on sinällään mahdollista sisällyttää osaksi lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistusta, kuten STM on jo lausunnossaan aiemmin ilmoittanut. Lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksen valmistelu on päätetty vaiheistaa¹. Ensimmäisen vaiheen hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle jo syksyllä 2025 budjettilakien aikataulussa. Lait tulisivat voimaan vuoden 2026 alusta. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että STM:n ja oikeusministeriön kesken tulisi vielä keskustella lastensuojelulain ja vankeuslain yhteensovittamiseen liittyvistä kysymyksistä.

Muut pykälää koskevat huomiot

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettävä, että vanki voidaan sijoittaa määräajaksi ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdeettömyyttä edistävään toimintaan tai muuhun toimintaan, joka parantaa hänen mahdollisuuksiaan selviytyä vapaudessa.

Pykälää koskevilla perusteluilla todetaan ”Ulkopuolisella laitossijoituksella tarkoitettaisiin vangin sijoittamista sellaiseen laitokseen, jossa hänelle järjestetään päihdekuntoutusta tai muuta elämänhallintaa edistävää toimintaa. Sääntely vastaisi tältä osin nykyistä. Ulkopuolinen laitossijoitus olisi ensi sijassa mahdollista erilaisiin päihdekuntoutuslaitoksiin, mutta myös esimerkiksi mielenterveyskuntoutumista edistävä laitossijoitus olisi mahdollinen. Sijoitus voisi tapahtua esimerkiksi perhekuntoutuksena, hoitokotisijoituksena tai erilaisina Kelan järjestäminä kuntoutuksina.” (s.23) sekä ”Pykälän 1 momentin nojalla vanki voitaisiin sijoittaa vankilan ulkopuoliseen laitokseen, jossa järjestettäisiin hänen selviytymistään edistävää toimintaa. Tyypillisesti nämä laitokset olisivat päihdekuntoutuslaitoksia, mutta kyse voisi olla myös muunlaisesta kuntoutuslaitoksesta, kuten mielenterveyskuntoutusta järjestävästä laitoksesta.” (s. 37)

¹ <https://stm.fi/-/lastensuojelulain-kokonaisuudistus-vaiheistetaan-ensin-muutokset-lasten-paremmaksi-suojelemiseksi-sijaishuollossa->

STM kiinnittää huomiota siihen, ettei se tunnista, mikä perusteluissa mainitulla mielenterveyskuntoutusta järjestävällä laitoksella tarkoitetaan. Jos potilas tarvitsee psykiatrasta sairaanhoitoa vankiterveydenhuollon ulkopuolisessa sairaalassa, siirretään hänet sellaista hoitoa tarjoavaan sairaalaan, kuten vastaavasti tehdään somaattisten sairauksien osalta. STM ehdottaa poistettavaksi viittaukset mielenterveyskuntoutusta tarjoavaan laitokseen. STM:n käsityksen mukaan nimenomaisen viittauksen poistaminen ei poistaisi sitä mahdollisuutta, etteikö pykälän nojalla henkilöä voida sijoittaa johonkin muuhun palveluun, jossa osana kuntoutusta hoidetaan myös mielenterveyttä.

STM pitää hyvänä, että säännöksen perusteluissa tuodaan esiin, että ulkopuolisen laitossijoituksen kustannukset maksettaisiin valtion varoista, eli Rikosseuraamuslaitos maksaisi kustannukset sijoituslaitokselle

Vankeuslain 18 luku 2 §/ tutkintavankeuslain 13 luku 2 §

Vankeuslain 18 luvun 2 §:ään ja tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:ään ehdotetaan lisättäviksi uusi 3 momentti, jonka mukaan raskaana olevaa vankia ei saa sitoa synnytyksen käynnistyttyä, synnytyksen aikana tai välittömästi synnytyksen jälkeen. STM pitää myönteisenä, että lainsäädännössä otetaan nimenomaisesti huomioon tätä ihmisoikeusvelvoitteisiin perustuva asia. Itse pykälät koskien sitomista on kirjoitettu passiivimuodossa siten, ettei niistä selviä, kuka sitomisesta päättää. Asiasta kuitenkin säädetään jo voimassa olevassa lainsäädännössä, eli vankeuslain 18 luvun 8 §:ssä ja tutkintavankeuslain 13 luvun 8 §:ssä, joiden mukaan sitomisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa avataan säännösehdotuksen soveltamiseen liittyviä seikkoja. Perustelujen mukaan synnytyssairaalassa lääketieteellisistä toimenpiteistä päättää lääkäri. STM ehdottaa säännöskohtaisia perusteluja täydennettäväksi siten, että viitataan sitomista koskevaan päätösvaltaa koskevaan sääntelyyn ja siihen, että terveydenhuollon ammattihenkilöt eivät tee päätöstä sitomisesta eivätkä varsinaisesti osallistu päätöksentekoon.

STM kiinnittää huomiota siihen, että jää jossain määrin epäselväksi, kuka määrittelee, milloin synnytyksestä on kulunut riittävä aika, jonka jälkeen sitominen on taas mahdollista. Osalle synnyttävistä tämä voi olla mahdollista hyvinkin pian synnytyksen jälkeen. STM:n käsityksen mukaan hoitavan lääkärin näkemyksillä, vaikka he eivät itse päätöksentekoon osallistukaan, tulee olla merkitys siltä osin, kuin on kyse sitomiseen mahdollisesti liittyvistä terveysvaikutuksista ja tämä on otettava huomioon, kun lain mukaan toimivaltainen taho tekee sitomispäätöksen. Säännöksissä sinänsä asianmukaisesti ehdotetaan säädettävän, että sitominen ei saa aiheuttaa vangille vaaraa tai tarpeetonta kipua.

Pykälien 2 momentissa ehdotetaan, että jos sitomisen perusteena on se, että se on välttämätöntä sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle, sitomisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle. Voimassa olevassa laissa säädetään, että tällöin on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Ehdotuksen yleisperustelujen (s. 25) mukaan tällä selvennettäisiin sitä, ettei terveydenhuollon ammattihenkilö osallistu sitomisesta päättämiseen. Peruste sääntelylle on perusteltu, mutta pykälän ja sen perustelujen perusteella jää epäselväksi, mikä lääkärin velvoitteet ovat sen jälkeen, kun hän on saanut tiedon asiasta. Samaan kokonaisuuteen liittyy vastaava kysymys kuin edellä vankeuslain 5 luvun 5 §:n osalta on kommentoitu, ettei riittävän pätevyyden omaavaan

terveydenhuollon ammattihenkilöä ole määritetty pykälässä tai perusteluissa tarkemmin. Pyydämme oikeusministeriötä ottamaan tästä kokonaisuudesta yhteyttä STM:ään.

STM nostaa myös esiin, että kun perusteena on vaaran aiheuttaminen itselle tai muille, vangilla voi olla psykiatrinen sairaus tai hän voi olla esimerkiksi psykoosissa. Vankeuslain 10 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä säädetään, että terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mielenterveyslaissa (1116/1990) säädetään. Ilmoituksen perusteella esiin voi tulla tarve mielenterveyslain mukaiselle tarkkailuun lähettämiselle.

Muuta

STM kiinnittää huomiota siihen, ettei ainakaan lausuntopalvelussa olevan jakelulistan mukaan lausuntopyyntöä ole toimitettu muille STM:n sektorin toimijoille kuin STM:lle ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Asiassa olisi perusteltua kuulla myös ainakin hyvinvointialueita ja ammattijärjestöjä. Hyvinvointialueita koskevat erityisesti esityksen ehdotukset liittyen lastensuojelulaitokseen sijoittamisesta. Terveydenhuoltoa koskevissa ehdotuksissa on liittymäpintoja osin herkkiin ammattieettisiin asioihin, mikä puoltaisi Suomen Lääkäriliiton ja hoitajajärjestöjen kuulemista. Myöskään lapsiasiavaltuutettua ei ole lausuntopalvelun jakelulistalla.

Kansliapäällikkö

Veli-Mikko Niemi

Hallitusneuvos

Merituuli Mähkä

TIEDOKSI

Ministeri Juuso esikuntineen

STM: TUTO/HYT, YTO/LANU, APO/ASI

VN/11810/2021-STM-127

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: